

Celia Roose on kirjutanud oma tänasel kontserdil esiettekandele tulevast teosest: *“Eesti karjaselaulude süit* orelile ja häälele sai loodud 2013. aastal pärimusmuusika doktoriõpingute raames Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias Tõnu Kõrvitsa juhendamisel. Inspiratsiooni sain organist Ene Salumäe orelimängust ja helilooja Edgar Arro loomingust.

Karjaste ellu on kuulunud ikka erinevad hõiked, hellelused ja laulud, millel on funktsionaalne roll. Erinevad hellelused ja huigete motiivid on süüdis põimitud karjaselauludesse. Süit on küll loodud orelile ja häälele, kuid seda võib esitada ka ainult orelil mängides.”

Tekst orelinoodi eessõnast, Celia Roose 2017

* * *

Celia Roose ja Ene Salumäe koosmusitseerimise algus ulatub juba aastakümnete taha muusikaakadeemia aegadesse koorijuhtimise erialal. Rahvalaulupisik sai pandud idanema kammerkooris *Eesti Projekt*, kus lauldi nii Tormist kui Kreeki. Koos on avastatud ka orelil ja torupillil ühist kõlavõlu ning -jõudu.

Celia on hariduselt koorijuht-muusikapedagoog ja tegevuselt pärimusmuusik-õpetaja. Tema teadlik folkloorialane tegevus algas folklooriansamblis *Leigarid* 1984. aastal. Esimeseks suureks eeskujuks ja õpetajaks oli Kristjan Torop. Käesoleval ajal töötab Celia TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias pärimusmuusika õppejõuna. Tema suureks armastuseks on eesti vanem laulukultuur ja selle loomulik jätkumine tänapäeval. Celia osaleb ansamblites *Suurõ' pilvõ', Sannalise'* ja *Arrotajad*, on lõõnud kaasa Tormise-Jalaka-Kaljaste teatriprojektides *Eesti ballaadid, Eesti naiste laulud, Eesti meeste laulud* jpm.

Ene muusikuteel on aastate jooksul olnud lisaks kontserttegevusele nii organist-koorijuhina tegutsemist erinevates kogudustes Eestis ja Soomes, pedagoogitööd TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias kui kontserdisarjade ja konverentside korraldamist. Ene on asutanud ka varajase muusika ansambli *MederConsort* ja koos rahvamuusikute Anneli Kondi ja Celia Roosega rahvamuusikaseadeid viljeleva ansambli *Arrotajad*. Täna tegutseb Ene laste orelitõpetajana Vanalinna Hariduskollegiumi ja Tallinna Muusikakoolis. Pedagoogitegevuse kõrval annab ta interpreedina jätkuvalt rohkesti kontserte nii erinevate kooride, solistide, ansamblite kui orkestritega Eestis ja kaugemal.

Kavateksti koostanud Ene Salumäe

XXV VILJANDI PÄRIMUSMUUSIKA FESTIVAL
27. - 30. JUULI 2017

28. juuli 2017 kell 16
Viljandi Jaani kirikus

Kummardus Veljo Tormisele

Tänase kontserdiga teeme sügava tänukummarduse
Veljo Tormisele.

Tema looming ja isiksus on inspireerinud meid palju,
näidanud teed eesti rahvamuusika, meie muusikalise emakeele,
muusikaliste juurte juurde,
elustanud regilaulude põhjatuid aardeid ja
innustanud kasutama rahvalaule oma loomingus.

Celia Roose laul, torupill, vile
Ene Salumäe orel, laul

Rahvakoraal *Jumal, maa ning taeva looja* torupill ja orel
Vormsilt üles kirjutatud Cyrillus Kreek, algupärane viis ja sõnad Heinrich Albert (1604-1651)

Celia Roose **Eesti karjaselaulude süit** orelile ja häälele (2013)
(1964) (esiettekanne)
1. *Karjase pühapäev*
2. *Hundi hurjutus*
3. *Kui kari kadunud*
4. *Söö, kari!*
5. *Kurva kodu / Jumal, maa ning taeva Looja*

Rahvakoraal *Trööstige mu kurba rahvast* laul ja orel
Lääne-Nigulast üles kirjutatud ja koraaliseade (1938) Cyrillus Kreek (1889-1962), sõnad Johann Olearius (1611-1684), tõlge Martin Lipp (1854-1923), algupärane viis Louis Bourgeois (arv.1500-1561)

Edgar Arro Valik eesti rahvaviise orelile:
(1911-1978)
- *Torupillilugu* (Viljandimaa) V/7 torupill ja orel
- *Kord istus jõe kalda pial* II/2 orel
- *Veere, päeväkene* (Helme) VI/10 laul ja orel
- *Kari kadunud/Vilepillilugu* (Kose) VI/5 vile ja orel
- *Viire takka* (Muhu/Saaremaa) V/8 orel
- *Torupillilugu* IV/8 torupill ja orel

Veljo Tormis **13 pilku oreli poole** (1972/2010) orel ja *laul
(1930-2017),
oreliseade
Ene Salumäe (1967)
1. *Laulu võim* (Muhu)
2. *Lauljaid otsitakse* (Setu) *
3. *Laulud pulmades õpitud* (Kuusalu)
4. *Halb reheline* (Väike-Maarja) *
5. *Ärge lööge vaeslast!* (Paistu)
6. *Härjad ootavad pühi* (Jõhvi) *
7. *Sakste sõim* (Urvaste)
8. *Orja palk* (Kodavere)
9. *Mure murrab meelet* (Kolga-Jaani) *
10. *Pühapäeva hommikul* (Helme)
11. *Vaeslapsed laanes* (Hargla) *
12. *Hellakese kutse* (Kolga-Jaani)
13. *Õhtu ilu* (Audru) *

Eesti rahvamuusika kogumise ja loomingu kasutamise innustus ulatub 19.-20. sajandi vahetusse, kui tookordsed eesti noored heliloojad-organistid, Peterburi konservatooriumi üliõpilased Peeter Süda, Cyrillus Kreek, Mart Saar jt ühinesid rahvapärime ülestähendamise suviste ekspeditsioonidega. Kogutud regilaulud ja uuemad rahvaviisid avasid nende heliloojate jaoks täiesti uue inspiratsioonilaeka ja soovi oma loomingus rahvaviisi võimalikult algupärasel kujul kasutada. Hiljem jätkasid seda mitmete teiste eesti heliloojate hulgas ka Edgar Arro ja Veljo Tormis.

Selline rahvaviiside kasutamine on kandunud põlvest põlve tänase päevani. Viljandi Pärimumuusika Festival on rajatud just sellele tugevale järjepidevuse vundamendile. Neile sammastele toetub meiegi tänane kava.

Organist ja helilooja **Edgar Arro** oli noore organisti Veljo Tormise kompositsiooniõpingutele suunaja ning ühtlasi rahvamuusika kasutamisele innustaja. Arro 6 vihikut *Eesti rahvaviise orelile* (loodud vahemikus 1968-1978, kokku 57 rahvaviisi seadet) on unikaalsed nii eesti kui kogu maailma orelimuusikas. Tema taotluseks oli muutumatu rahvaviisi rakendamine orelimuusikas näitamaks rahvaviisi meie muusika loomuliku alusena. "Rahvaviis on olnud mulle nagu pühadus, mida olen tahtnud säilitada puutumatusena tema algses ilus, lisades ainult harmooniliste ja poliifooniliste võtetega vastava fooni," on Edgar Arro öelnud.

Veljo Tormise ainus oreliteos *Kolmteist pilku orelil poole* sai algidee soovist ühendada tema noorusaja orelilõpingutest pärit orelivaldamise oskus ja hilisem rahvamuusikapõhine helikeel. Pärilise teose loomist Tormis sel ajal siiski enam ette ei võtnud, viidates oma tiitlile „helilooja emeritus“. Nii ei jäänudki muud üle, kui salvestasin talle valiku oreliseadeid tema erinevatest kooriteostest, millest inspireerituna tegi ta 2010. a. augustis ettepaneku seada orelile tsükkel „13 eesti lüürilist rahvalaulu“.

Veetsime Tormisega Tallinna toomkiriku orelil ääres mitmeid sisukaid tunde, kus ta seadete ülevaatamise kõrvale meenutas suure soojusega oma orelilõpingute aegu, õpetajaid ja suhet orelimuusikaga. Aastavahetuseks valminud oreliseade sai erinevalt kooritsüklist Tormise ettepanekul pealkirjaks *Kolmteist pilku orelil poole* ja noodikaanele pildi tema lapsepõlve kahe olulise oreliga Vigala kirikus. Esiettekanne toimus Eesti Muusika Päevadel 2011 Tallinna toomkirikus.

Tervikliku oreli-soolona mõeldud teosesse on tänasel kontserdil põimitud ka mõned tsükli osade aluseks olevad algupärased rahvalaulud (märgitud *-ga), et luua veelgi vahetum side eheda rahvalaulu ja sellest inspireeritud oreliseade vahel.